

Гончаренко О.О.,
к.е.н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування,
Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРИНЦИПУ АВТОНОМНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВ

Принцип автономності (самостійності) передбачає відокремлене існування активів і зобов'язань підприємства від активів і зобов'язань його власників та/або інших підприємств. Таке припущення має суто юридичне підґрунтя і пов'язане, перш за все, з правом власності. Завдяки цьому принципу досягається чітке визначення сфери підзвітності, тобто господарська діяльність пов'язується з конкретним суб'єктом. Для опису меж підзвітності в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» використовуються терміни «підприємство» та «економічна одиниця», які подібні за сутністю і використанням до понять «суб'єкт господарювання» (entity) та «економічний суб'єкт господарювання» (economic entity), наведених в Директиві 2013/34/ЄС.

Як засвідчує вітчизняна і закордонна практика, сфера підзвітності має ширше значення, ніж підприємство (юридична особа). Так, щодо небанківських фінансово-кредитних установ (як юридичних осіб) передбачена можливість їх об'єднання у небанківські фінансові групи, серед учасників якої, за погодженням з Нацкомфінпослуг, обирається відповідальна особа, до обов'язків якої входить встановлення єдиних принципів, методів і процедур ведення бухгалтерського обліку і формування звітності та консолідація облікової інформації про стан та діяльність групи як єдиної економічної одиниці. Окрім того, материнська компанія небанківської фінансової холдингової компанії та її дочірні компанії є окремими юридичними особами, але також здійснюють консолідацію облікової інформації.

Небанківські фінансово-кредитні установи в процесі своєї діяльності, як окремі юридичні особи, встановлюють і підтримують стійкі зв'язки з зовнішніми контрагентами, інформація про яких також може бути корисною для користувачів. Так, ломбарди, задля забезпечення ліквідності, укладають договори з фізичними особами-підприємцями, які на постійній основі здійснюють викуп заставного майна, на яке звернене стягнення (як правило, окрім дорогоцінних металів, які реалізуються в Держскарбницю). Такі договори, як правило, передбачають готівкові авансові платежі, що забезпечують поповнення кредитних ресурсів, а контрагенти, здебільшого, є

пов'язаними особами. Окрім того, такі операції є способом оптимізації податкового навантаження на підприємство. Тобто, інтереси чинних та потенційних власників небанківських фінансово-кредитних установ, інколи, спричинюють розширення меж консолідації облікової інформації.

В діючій редакції Концептуальної основи фінансової звітності використовується поняття «суб'єкта господарювання, що звітує» (reporting entity), проте будь-які пояснення щодо останнього відсутні. І в цьому сенсі доречними є положення SAC 1 «Визначення суб'єкта, що звітує» (SAC 1 «Definition of the Reporting Entity») та Проекту ED/2015/3 Концептуальної основи фінансової звітності (Exposure Draft ED/2015/3 Conceptual Framework for Financial Reporting) щодо виділення «суб'єкта господарювання, що звітує» (reporting entity), який не обов'язково є юридичною особою. Він може містити частину суб'єкта господарювання або два чи більше суб'єктів господарювання». І якщо суб'єкт господарювання, що звітує, не є юридичною особою, то його межі повинні бути встановлені таким чином, щоб звітність (узагальнена облікова інформація): а) забезпечувала релевантною інформацією потреби існуючих та потенційних інвесторів і кредиторів; б) достовірно представляла економічну діяльність суб'єкта господарювання.

Враховуючи інформаційні інтереси користувачів облікової інформації (звітності) небанківських фінансово-кредитних установ, можна виділити три рівні майнової самостійності (релевантні звітні одиниці): відокремлені підрозділи (філії, відділення); юридична особа (кредитна спілка, фінансова компанія, юридична особа публічного права, ломбард, інша кредитна установа); група – сукупність небанківських фінансово-кредитних установ та інших суб'єктів господарювання (юридичних та/або фізичних), пов'язаних юридично й економічно.

На рівні відокремлених підрозділів інтереси користувачів облікової інформації, як правило, обмежені доходами, витратами та прибутковістю. Наступний рівень – юридична особа, додає заінтересованість в її платоспроможності. На рівні групи відбувається консолідація облікової інформації суб'єкта господарювання, що звітує, щодо платоспроможності та прибутковості. Склад групи визначається інформаційними запитами окремих користувачів і може бути багатоваріантним.

Щодо відокремленості активів та зобов'язань небанківських фінансово-кредитних установ від активів та зобов'язань їх власників, також існують певні невідповідності. Так, власники кредитних спілок (фізичні особи) є одночасно їх клієнтами (позичальниками, вкладниками), тобто заборгованість за кредитними та депозитними операціями власників відображається в звітності кредитної спілки – юридичної особи. Окрім того, Нацкомфінпослуг передбачені вимоги

щодо розкриття інформації про активи та зобов'язання кінцевих бенефіціарів небанківських фінансово-кредитних установ у випадку набуття або збільшення ними (прямо або опосередковано) істотної участі (володіння або контроль 10, 25, 50 і 75 відсотків статутного (складеного) капіталу).

Отже, принцип автономності характеризується втратою сенсу і корисності облікової інформації, хоча її об'єктивність та здійсненність зберігаються на високому рівні. Відповідно, для небанківських фінансово-кредитних установ доречним буде заміна принципу автономності на принцип релевантної звітної одиниці, який передбачає узагальнення інформації за рівнями майнової самостійності, щодо яких є підстави очікувати існування інтересу користувачів облікової інформації, що буде корисною для прийняття та оцінки рішень.

УДК 657:338[334]

Гудзь Н.В.,

к.е.н., доцент кафедри обліку у виробничій сфері,
Тернопільський національний економічний університет

МЕТОДИКА ВІДОБРАЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ У ЗВІТНОСТІ

Фінансові результати відображають за кордоном у Звіті про прибутки і збитки, в Україні – у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід).

Четверта Директива ЄС встановлює два формати Звіту про прибутки та збитки: 1. За характером витрат. 2. За функцією витрат. Підприємства мають право вибрати один з форматів і повинні дотримуватися його впродовж фінансового року. Змінювати формат звіту в межах року дозволяється тільки, якщо це дасть змогу підприємству достовірніше й об'єктивніше відобразити прибутки та збитки [1]. В Україні згідно з НП(С)БО 1 побудова Звіту про фінансові результати також ґрунтується на класифікації витрат за їх функціями (табл. 1). Варто зазначити, що зміст статей Звіту про прибутки і збитки та Звіту про фінансові результати майже тотожний і за своєю суттю відображає ідентичну інформацію. Отже, можна стверджувати про відповідність форми №2, яку складають вітчизняні підприємства, вимогам Директиви 34/2013 ЄС. Враховуючи, що звітність, складена відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку України враховує мінімальні вимоги до розкриття інформації у звітності, визначені Директивою 34/2013 ЄС, тому можна рекомендувати лише незначні коригування у вигляді додавання мінімальних приміток до річної фінансової звітності в рамках імплементації вимог Директиви 34/2013 ЄС.